

Renata KONEWECKA

POLSKA AGENCJA ROZWOJU TURYSTYKI
W WARSZAWIE

Jan KRUPA

WYŻSZA SZKOŁA INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA
W RZESZOWIE

PRODUKTY TURYSTYCZNE POGÓRZA DYNOWSKIEGO – IDENTYFIKACJA, ROZWÓJ, MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA

Abstrakt

Turystyka coraz częściej postrzegana jest jako czynnik aktywizacji społeczno-gospodarczej regionów, miast, gmin. Aby jednak mogła się rozwijać i tym samym podnosić jakość życia mieszkańców obszarów recepcyjnych muszą istnieć określone uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe, jak również właściwa struktura społeczno-ekonomiczna i zarządcza na szczeblu lokalnym i regionalnym. W literaturze przedmiotu funkcjonuje opinia, że warunkiem koniecznym dla prawidłowo ukierunkowanej polityki gminy w zakresie rozwoju turystyki są wstępne analizy i studia uwarunkowań jej rozwoju, natomiast podstawą do planowania i wdrażania programów okoturystycznych powinno być określenie atrakcyjności turystycznej gminy czy regionu.

W niniejszym opracowaniu autorzy podjęli próbę oceny potencjału turystycznego mezoregionu Pogórza Dynowskiego, przy uwzględnieniu uwarunkowań środowiskowych i kulturowych, jak i organizacyjnych, stanowiących istotne elementy w rozwoju turystyki na tym obszarze.

1. Wstęp

Pogórze Dynowskie – tak jak całe Podkarpacie – dysponuje bogatymi walorami przyrodniczymi i antropogenicznymi, sprzyjającymi rozwojowi różnych form turystyki. Składają się na nie, m.in.: korzystne warunki klimatyczne charakterystyczne dla poszczególnych krain przyrodniczych, walory krajobrazowe, wypoczynkowe, uzdrowiskowe, krajoznawcze i specjalistyczne.

W materiałach promocyjnych, wydawanych m.in. przez Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego najczęściej podkreśla się, że o atrakcyjności tego regionu decydują:

- liczne tereny podgórskie z malowniczym naturalnym krajobrazem,
- duże kompleksy leśne – interesująca, bogata flora i fauna,
- liczne, często unikatowe zabytki kultury materialnej,
- bogaty folklor, oparty na kulturowym dziedzictwie regionu,
- liczne gatunki zwierzyny łownej i obfitość ryb,
- działające liczne zespoły i kapele folklorystyczne,
- tradycyjne budownictwo drewniane, obejmujące zabytkowe obiekty sakralne (kościóły i cerkwie),
- piękno parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody.¹

Warte podkreślenia są możliwości wykorzystywania tych walorów w okresie całorocznym, z dominacją dwóch sezonów – letniego i zimowego. Dodatkowym czynnikiem, zdecydowanie aktywizującym region w zakresie wykorzystania turystycznego, jest jego położenie na styku trzech państw.

Celem niniejszego opracowania jest próba oceny potencjału turystycznego regionu Pogórza Dynowskiego, przy uwzględnieniu uwarunkowań środowiskowych i kulturowych, jak i organizacyjnych, stanowiących istotne elementy w rozwoju turystyki na danym obszarze.

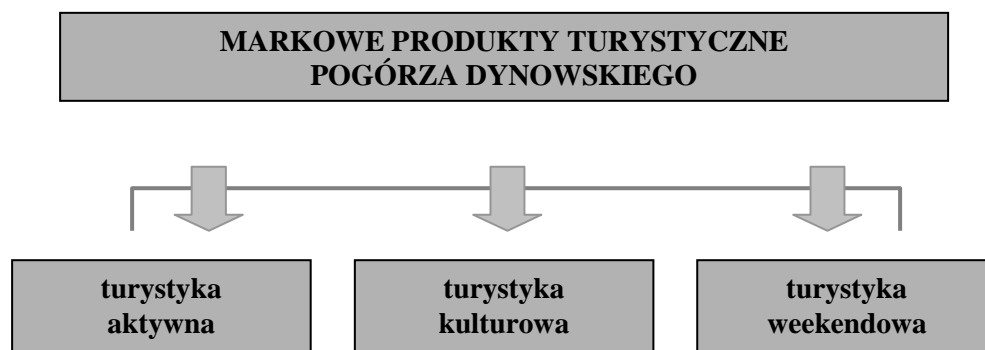
2. Formy turystyki na Pogórzu Dynowskim

Na kanwie uwarunkowań rozwoju turystyki na Pogórzu Dynowskim, dotychczasowej oferty turystycznej regionu oraz współczesnych tendencji w turystyce europejskiej i polskiej, można wskazać kilka produktów markowych o charakterze pakietów turystycznych, które mają obecnie największą szansę na sukces i wokół których powinna się koncentrować strategia rozwoju turystyki w regionie. Są to: turystyka aktywna, kulturowa i weekendowa.²

¹ www.pogorzedydnowskie.pl

² J. Krupa, T. Soliński, *Rola samorządu lokalnego w tworzeniu produktu turystycznego regionu*. Materiały III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San” pt. „Ochrona środowiska, walory przyrodnicze i rozwój turystyki w dolinie Sanu”, Dubiecko 21-22 kwietnia 2006, s. 320-324.

Schemat 1. Potencjalne markowe produkty turystyczne na Pogórze Dynowskim.

Źródło: opracowanie własne

Wybór turystyki aktywnej jako produktu „markowego” Pogórze Dynowskiego uzasadniają aktualne tendencje w turystyce europejskiej i polskiej, wyniki badań preferencji turystycznych Polaków, szeroka promocja zdrowego stylu życia w środkach masowego przekazu, argumentacja środowisk medycznych za koniecznością aktywności ruchowej chroniącej przed chorobami cywilizacyjnymi. Za uznaniem tego produktu za „markowy” dla Pogórze Dynowskiego przemawiają również wyjątkowo korzystne uwarunkowania środowiskowe dla rozwoju różnorodnych form aktywności ruchowej w środowisku naturalnym, w ramach turystyki długookresowej i krótkookresowej (wycieczki piesze, rowerowe, kajakowe, rekreacja jeździecka, gry terenowe, narciarstwo zjazdowe i biegowe, saneczkarstwo, łyżwiarstwo, a także zachowania rekreacyjno-turystyczne, określane mianem turystyki specjalistycznej lub kwalifikowanej, jak wspinaczka skałkowa, speleologia, czy sporty lotnicze).

Zastosowane na tym obszarze formy ochrony przyrody (parki krajobrazowe, rezerваты) pozwalają na zachowanie warunków naturalnych dla flory i fauny, umożliwiając jednocześnie ich wykorzystywanie dla celów turystyki aktywnej.

Na Pogórze Dynowskim jest pięć rezerwatów; trzy z nich „Prządki”, „Kretówki” i „Cisy w Malinówce” leżą w paśmie Królewskiej Góry, rezerwat „Brzoza czarna” w Reczpolu n/Sanem, a „Winna Góra” na Zasaniu w Przemyślu.³

O tym, czy atrakcyjność przyrodniczo-krajobrazowa regionu oraz produkty turystyki aktywnej można uznać za markowy produkt zdecydują sami turyści, zgłaszający popyt na tego rodzaju dobra, co wymaga czasu. Ponadto istotną rolę w kreowaniu tego typu produktu powinny odegrać władze samorządu lokalnego, poprzez

³ <http://www.odyssei.com/pl/gory/massifs/591.html>

wykorzystywanie aktywnych form promocji, a przede wszystkim stworzenia odpowiedniej infrastruktury noclegowo-gastronomicznej oraz komunikacyjnej.⁴

Turystyka kulturowa obejmuje turystykę krajoznawczą, ukierunkowaną na zwiedzanie obiektów dziedzictwa kulturowego, turystykę etniczną, nastawioną na poznanie obiektów narodowego dziedzictwa kulturowego, pozostawionych np. poza granicami kraju zamieszkania, i turystykę religijno-pielgrzymkową. Ogromny potencjał walorów kulturowych Pogórza Dynowskiego, stanowiący dziedzictwo różnych grup etnicznych (m.in. Łemków, Bojków, Zamieszańców) stwarza wyjątkowe predyspozycje do rozwoju turystyki kulturowej w ramach turystyki krajowej i zagranicznej.

Spotkać tu można wiele cennych i różnorodnych zabytków. Z drewnianych kościołów gotyckich szczególnie godne uwagi są te w Haczowie i Bliznem, a późnogotyckie w Lutczy, Domaradzu i Golcowej oraz późniejsze w Jaćmierzu, Bachórzcu, Krzeszowicach, Siennowie i Chłopicach. Najcenniejsze murowane kościoły znajdują się w Brzozowie, Starej Wsi, Dynowie, Starym Borku, Tyczynie, Boguchwale, Chmielniku, Połomii, Pruchniku i Boratyniu.

Na uwagę zasługują drewniane cerkwie w Czerteżu i Łodzinie oraz murowane w Kańczudze i Hawłowicach. Interesujące są też budowle świeckie: zamki w Odrzykoniu i Dubiecku dwory w Komborni, Haczowie, Grabownicy Starzeńskiej, Jabłonce, Nienadowej, Hawłowicach i Zarzeczcu oraz drewniany dworek w Krzeczowicach. Do piękniejszych w kraju należy małomiasteczkowa zabudowa drewniana w Babicach, Pruchniku, Kańczudze, Tyczynie, Niebylcu, Brzozowie i Mrzygłodzie. Ciekawe, zabytkowe chałupy turysta może spotkać w Kończynie, Husowie i Gaci.⁵

Na szczególne podkreślenie wśród produktów mogących pretendować do tzw. markowych zasługuje turystyka weekendowa. Różnorodność walorów turystycznych oraz dobra (choć wymagająca poprawy) dostępność komunikacyjna regionu mogą przesądzić o szczególnej atrakcyjności ofert krótkookresowych, weekendowych dla mieszkańców własnego regionu i regionów sąsiednich, w tym nadgranicznych regionów po słowackiej stronie i teoretycznie również ukraińskiej (przepisy wizowe i

⁴ W. Wagner, J. Krupa, *Projekt bazy danych o obiektach noclegowych i ich lokalizacji na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego*. Materiały IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San” nt. Bezpieczeństwo walorów przyrodniczych i turystycznych Doliny Sanu, Nozdrzec 20-21 kwietnia 2007, s. 53-55.

⁵ <http://www.odyssei.com/pl/gory/massifs/591.html>

odprawy graniczne obecnie skutecznie zniechęcają do odwiedzania Polski w celach turystyczno-rekreacyjnych, zwłaszcza w ramach turystyki weekendowej). Wykorzystywane mogą być, m.in. produkty turystyki aktywnej, kulturowej i uzdrowiskowej. Ofertą turystyki weekendowej zainteresowani mogą być również uczestnicy turystyki tranzytowej.

3. Rola samorządu terytorialnego w tworzeniu produktu turystycznego

Do zaistnienia tych produktów potrzebna jest jednak synchronizacja działań na wielu polach, w tym inwestycji w infrastrukturę turystyczną i okołoturystyczną oraz promocję. Na tym etapie występują podstawowe bariery w zakresie realizacji spójnej strategii mającej na celu wykorzystanie walorów turystycznych i korzystnego położenia regionu dla rozwoju turystyki i rekreacji jako osobnej dziedziny gospodarki. Są to przede wszystkim:

- brak postrzegania turystyki jako równoprawnej z innymi (a na niektórych terenach podstawowej) gałęzi gospodarki (a przecież to niezaprzeczalnie dobre źródło przychodów – wg WTTC jedna złotówka wydana na turystykę zwraca się czterokrotnie);
- brak środków na realizację inwestycji i działań w dziedzinie turystyki.

Zwłaszcza przedsięwzięcia inwestycyjne wymagające zaangażowania sporego kapitału mogą stanowić barierę rozwojową, blokując sukcesywną realizację założonej strategii.

Skutecznym blokerem może być również opieszałość samorządów lokalnych nie doceniających roli turystyki w generowaniu dochodu, zmierzającego do poprawy warunków społeczno-gospodarczych regionu. Na szczęście sytuacja się poprawia: widać stopniowe zmiany w „mentalności urzędników ratuszy”, zaś dobrze przygotowane projekty, mogą liczyć na wsparcie środkami pomocowymi UE w nowym okresie finansowania 2007-2013.

I mimo, iż województwo podkarpackie w swoim Regionalnym Programie Operacyjnym przeznacza na turystykę najmniej ze wszystkich województw (2%, przy średniej 4,5%, najwięcej woj. zachodniopomorskie – 9%), do wykorzystania pozostaje

kwota 72,23 mln euro (łącznie na turystykę i kulturę).⁶ Wsparcia można poszukiwać również w innych programach operacyjnych:

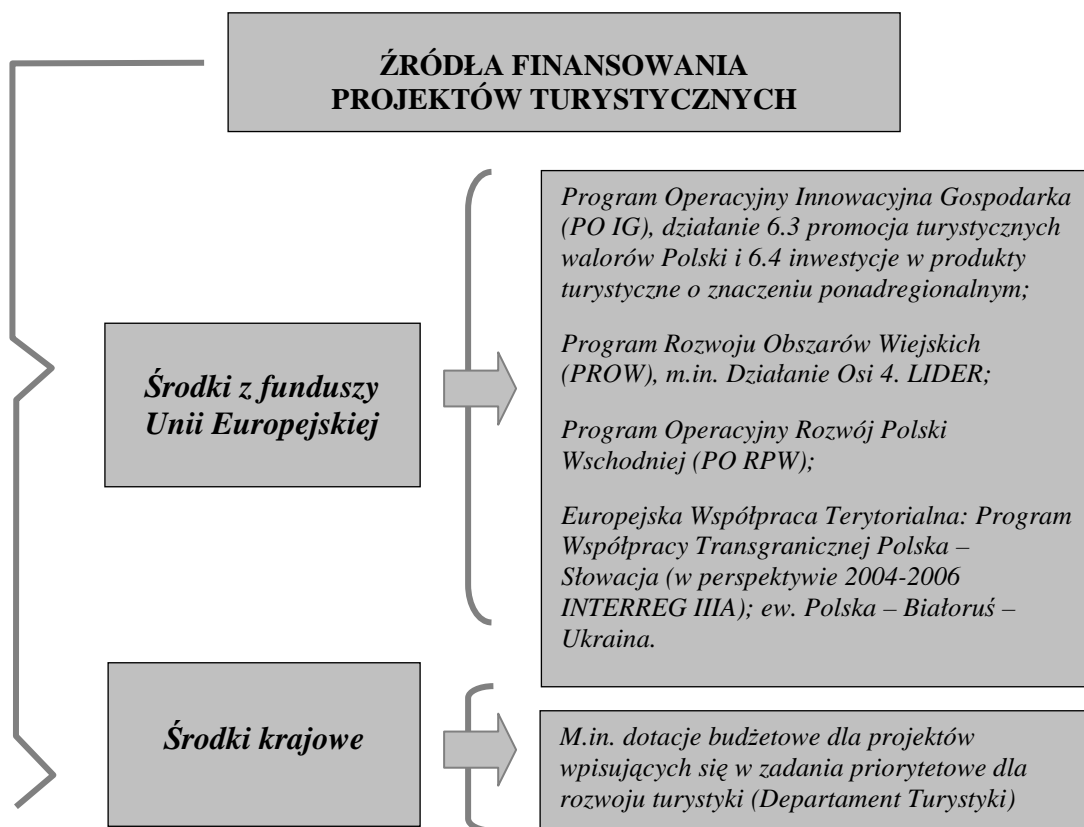
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (PO IG), działanie 6.3 promocja turystycznych walorów Polski i 6.4 inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym;
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW), m.in. Działanie Osi 4. LIDER;
- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW);
- Europejska Współpraca Terytorialna: Program Współpracy Transgranicznej Polska – Słowacja (w perspektywie 2004-2006 INTERREG IIIA); ew. Polska – Białoruś – Ukraina.

Istnieją również możliwości dofinansowania projektów ze środków krajowych (np. konkurs w Departamencie Turystyki), w ramach dotacji budżetowej, gdzie o dotację mogą starać się oferty wpisujące się w zadania priorytetowe dla rozwoju turystyki.

Możliwości dofinansowania zarówno projektów twardych (inwestycyjnych), jak też miękkich (np. promocyjnych) jest wiele. Wybór odpowiedniego źródła dofinansowania zdominowany będzie, przede wszystkim rodzajem projektu oraz podmiotami zaangażowanymi w jego realizację.

⁶ www.mrr.gov.pl

Schemat 2. Potencjalne źródła finansowania projektów z zakresu turystyki.

Źródło: opracowanie własne

Wybór turystyki i odpoczynku, jako głównych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pogórza Dynowskiego, wymaga od przedstawicieli samorządu terytorialnego szerokiego wsparcia dla tego sektora gospodarki, zwłaszcza w początkowych fazach jego rozwoju. Wśród działań, jakie powinny podejmować samorzady, należy wymienić m.in.:

- dostosowanie lokalnego prawa do potrzeb rozwoju turystyki (np. poprzez uwzględnienie w miejscowym planie przestrzennym zagospodarowania turystycznego gminy),
- tworzenie struktur organizacyjnych, działających na rzecz rozwoju turystyki w gminie,
- propagowanie idei rozwoju turystycznego gminy wśród mieszkańców oraz kształtowanie właściwej postawy miejscowej społeczności wobec turystów,

- tworzenie korzystnego klimatu dla inwestycji turystycznych,
- promocję turystyczną gminy,
- stymulowanie rozwoju infrastruktury i infostruktury turystycznej w gminie.⁷

Rozwój turystyki w regionie Pogórza Dynowskiego uwarunkowany będzie poprzez działania polegające, m.in. na: podniesieniu konkurencyjności oferty turystycznej, tworzeniu i rozwoju konkurencyjnych produktów turystycznych oraz rozwój kształcenia i doksztalcania zawodowego pracowników sfery usług turystycznych regionu, rozwoju marketingu turystycznego oraz współpracy i współdziałaniu podmiotów i osób fizycznych na rzecz rozwoju turystyki w regionie.⁸

Powyższy katalog zadań można uzupełnić o inne jeszcze, konieczne i ważne dla regionu przedsięwzięcia, jak: wykreowanie atrakcyjnych regionalnych i lokalnych produktów turystycznych, zdolnych do konkurowania na krajowym rynku turystycznym; poprawę dostępności komunikacyjnej regionu poprzez inwestycje drogowe, zwiększenie liczby połączeń komunikacyjnych w regionie i do regionu, organizowanie większej liczby imprez o randze regionalnej i krajowej wykorzystujących potencjał walorów przyrodniczych i kulturowych regionu, a zdolnych przyciągnąć zainteresowanie turystów.

Podsumowanie

Turystyka coraz częściej postrzegana jest jako czynnik aktywizacji społeczno-gospodarczej regionów, miast, gmin. Aby jednak mogła się rozwijać i tym samym podnosić jakość życia mieszkańców obszarów recepcyjnych, muszą istnieć nie tylko określone uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe, ale również właściwa struktura społeczno-ekonomiczna i zarządcza na szczeblu lokalnym i regionalnym (samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki). Zdarza się jednak dość często, że w wielu gminach, w których turystyka ma ograniczone możliwości rozwoju, przypisuje się jej

⁷ J. Krupa, T. Soliński, *Rola samorządu lokalnego w tworzeniu produktu turystycznego regionu*, wyd. cyt., s. 327-330.

⁸ J. Krupa, T. Soliński, *Rozwój turystyki w regionie Pogórza Dynowskiego. Szanse i bariery*, [w:] red. S. Wodejko, *Gospodarka turystyczna a grupy interesu*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 215-216.

rolę wiodącą w rozwoju lokalnym.⁹ Z kolei doświadczenia wielu regionów turystycznych na świecie wskazują, że właściwy i bezkolizyjny rozwój turystyki jest możliwy jedynie wtedy, gdy odbywa się w sposób planowy.¹⁰ Turystyka i rekreacja mogą mieć dla lokalnej gospodarki znaczenie podstawowe, uzupełniające lub marginalne. Znaczenie to określone jest nie tylko przez walory turystyczne, czy wielkość zagospodarowania turystycznego, ale przede wszystkim przez aktywność społeczności lokalnej i władz samorządowych. Powszechnie w literaturze przedmiotu funkcjonuje opinia, że warunkiem koniecznym dla prawidłowo ukierunkowanej polityki gminy w zakresie rozwoju turystyki są wstępne analizy i studia uwarunkowań jej rozwoju, natomiast podstawę do planowania i wdrażania programów okołoturystycznych powinno być określenie atrakcyjności turystycznej gminy czy regionu.

O aktywności samorządów lokalnych świadczy także przynależność do związków i stowarzyszeń międzygminnych oraz organizowanie wspólnych działań w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego obszaru recepcji turystycznej. W analizowanym regionie od czerwca 1996 roku funkcjonuje Związek Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego, z inicjatywy którego od września 2003 roku realizowany jest Program „Błękitny San”, dotyczący ochrony wód Sanu i jego zlewni. W ramach tego Programu organizowane są od 2004 r. coroczne Konferencje Naukowo-Techniczne z cyklu „Błękitny San”, których celem jest przedstawianie i prowadzenie dyskusji nad zagadnieniami dotyczącymi ochrony środowiska, walorów przyrodniczych oraz rozwoju turystyki w dolinie Sanu, a od 2007 r. również problematyka ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego regionu.

Rozwój lokalnej gospodarki turystycznej wspomagają także działania społeczności lokalnych, czego wyrazem na Pogórzu Dynowskim są funkcjonujące gospodarstwa agroturystyczne oraz rozwijające się ekologiczne gospodarstwa rolnicze, wspomagające rozwój przyjaznych dla środowiska form turystyki.¹¹

⁹ A. Tucki, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego*, [w:] red. W. Kurek i R. Faracik, *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 270.

¹⁰ W. Alejziak, *Metodologia programowania rozwoju turystyki na szczeblu lokalnym i regionalnym*, [w:] red. M. Boruszczak, *Polityka samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki*, Zbiór materiałów pokonferencyjnych, Gdańsk 2000.

¹¹ W. Wagner, J. Krupa. 2007. *Projekt bazy danych o obiektach noclegowych i ich lokalizacji na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego*, wyd. cyt., s. 57-60.

Istotnym przejawem aktywności władz samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki powinny być: promocja i informacja turystyczna, która zdaniem autorów niniejszego opracowania jest prowadzona na obszarze Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego na dość dobrym poziomie. Gminy posiadają oficjalne strony internetowe, z informacjami dotyczącymi historii, zabytków, walorów przyrodniczo-kulturowych. Niektóre gminy oferują profesjonalnie przygotowane foldery, mapy, miniprzewodniki, a nawet monografie promujące walory turystyczne gminy i regionu. Gorzej sprawa wygląda z informacją turystyczną, gdyż stwierdza się w regionie małą ilość punktów informacji turystycznej. Spotyka się natomiast wiele osób, które chętnie dzielą się tego rodzaju informacją z turystami przybywającymi w te strony. Nie brakuje również osób, które bezinteresownie organizują życie kulturalne na obszarach wiejskich, zakładając sale tradycji w szkołach podstawowych, mini muzea etnograficzne lub też wspomagają ludowych artystów w pielęgnowaniu rękodzieła ludowego oraz artystycznej pracy twórczej.

Bibliografia

1. Alejsiak W., *Metodologia programowania rozwoju turystyki na szczeblu lokalnym i regionalnym*, [w:] red. M. Boruszczak, *Polityka samorządu terytorialnego w dziedzinie turystyki*, Zbiór materiałów pokonferencyjnych, Gdańsk 2000.
2. Krupa J., Soliński T., *Rola samorządu lokalnego w tworzeniu produktu turystycznego regionu*. Materiały III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San” pt. „Ochrona środowiska, walory przyrodnicze i rozwój turystyki w dolinie Sanu”, Dubiecko 21-22 kwietnia 2006.
3. Krupa J., Soliński T., *Rozwój turystyki w regionie Pogórza Dynowskiego. Szanse i bariery*, [w:] red. S. Wodejko, *Gospodarka turystyczna a grupy interesu*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006.
4. Wagner W., Krupa J., *Projekt bazy danych o obiektach noclegowych i ich lokalizacji na terenie Związku Gmin Turystycznych Pogórza Dynowskiego*. Materiały IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowo-Technicznej „Błękitny San” nt. Bezpieczeństwo walorów przyrodniczych i turystycznych Doliny Sanu, Nozdrzec 20-21 kwietnia 2007.
5. Tucki A., *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego*, [w:] red. W. Kurek i R. Faracik, *Studia nad turystyką*, Prace

geograficzne i regionalne, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007.

6. <http://www.mrr.gov.pl>
7. <http://www.pogorzedynowskie.pl>
8. <http://www.odyssei.com/pl/gory/massifs/591.html>

